

emphasizes that pedagogical science is determined by the principal methods which are foundation for certain theory. Method of forming experiment presents pedagogical science most adequately. Pedagogical design of traditional forming experiment was as a process of development of certain content, forms, methods and techniques. Traditional forming experiment based on modeling external sides of educational process and did not include child's activity inside as an important condition for implementation its aims.

The author highlights that now general scientific principle of human-centrism is objectivized as person-oriented pedagogical, in particular educational process. Unlike traditional forming experiment in theory of person-oriented educational process, ideology of forming experiment is innovative educational technology and humanistic type should become one of the priority directions.

Keywords: pedagogical science of education, socio-centrism, human-centrism, forming experiment.

УДК 37.011.3-051.014.52-057.86(045)

РЕЛІГІЙНИЙ СВИТОГЛЯД СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ У ПЛОЩИНІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

С. М. БОРХОВИЧ, старший викладач кафедри богослов'я
Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)
E-mail: ortksveta@yandex.ua

Анотація. У статті розглянуто релігійний світогляд сучасного вчителя духовно-моральних дисциплін у площині педагогічного професіоналізму; відзначено, що в процесі виховання духовно-моральних орієнтирів, в якому вчитель виступає зберігачем і ретранслятором духовних, моральних і культурних цінностей суспільства, збільшується значення життєвих позицій педагога. Релігійні підстави духовності людини щодо навколишнього світу, сенсу життя, самого буття людини в світі, прийняття і слідування певним критеріям добра і зла, що передбачає визнання існування Бога як Особистості дозволяє вчителю давати учням не просто суму духовно-моральних знань, а шляхом інтеріоризації формувати їхня переконання.

Ключові слова: світогляд, цінності, духовно-моральні дисципліни, професіоналізм.

Актуальність (Introduction). Проблема особистості вчителя сьогодні набуває особливої значущості. Його особистісна позиція, ставлення до подій і змін в суспільстві, його відношення до дітей, до свого внутрішнього стану - всі ці параметри відображаються на розвитку особистості учнів. У 70-ті роки ХХ ст. В.О. Сластьонін точно сформулював основні акценти педагогічної освіти: «... які б реформи і модернізації не проводилися в галузі освіти, які б науково обгрунтовані проекти його поновлення ні намічалися, всі вони, в кінцевому рахунку, замикаються на вчителі. Тому що не існує чудодійних систем. Існує вчитель ...» [7, с.3]. Особистість педагога багато в чому визначає завтрашній день розвитку суспільства, тому що педагогу довірено освіту і виховання під-ростаючого покоління.

© С. М. Борхович, 2016

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). У теорії і практиці професійної підготовки педагогів накопичено чималий досвід досліджень особистості фахівця, пов'язаних з характеристикою його професійно важливих якостей і умінь, а також етичних, духовно-моральних та інших аспектів професійної діяльності, вдосконалення способів і технологій навчання у вищій школі та в системі додаткового освіти. Цю проблему розглядали І. Зязюн, Л. Добровольська, Л. Кандибович, О. Отич, М. Корольчук, Н. Максимчук, О. Кокун, М. Дьяченко, О. Тарновська та інші. Вчені зазначають, що поняття професіоналізму представляє багатомірну, багатокomпонентну характеристику особистості, складовими якої є мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, особистісний і діяльнісний компоненти. Серед численних досліджень з цієї теми можна назвати лише деяких вчених (В.Сластьонін, О. Розіна, Т. Склярєва, С. Дивногорцева, І. Метлик, Є. Артамонова), які розглядали такий аспект професіоналізму вихователів духовно-моральних цінностей, як світогляд.

Мета (Purpose). Метою статті є аналіз релігійного світогляду сучасного вчителя духовно-моральних дисциплін у площині педагогічного професіоналізму.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, вивчення передового досвіду.

Результати (Results). Професійна підготовка вчителя в сучасних умовах супроводжується низкою суперечностей. Серед них найбільш суттєвими є:

– протиріччя між невизначеністю освітньої політики, яка виражається в розмитості морально-етичних установок в суспільстві, і необхідністю для вчителя займати чітку і визначену педагогічну позицію;

– протиріччя між потребою суспільства у вчителі, який має тверді переконання, що втілюють його цілісний світогляд, і відсутністю в системі педагогічної освіти механізмів формування такого світогляду.

Світогляд являє собою комплекс поглядів людини на навколишній світ, на самого себе та інших людей і містить в собі такі найважливіші характеристики, як розуміння сенсу свого життя, самого буття людини в світі, прийняття і слідування певним критеріям добра і зла, що передбачає визнання або заперечення існування Бога як Особистості.

Задача вищої школи - допомогти в засвоєнні поглядів, уявлень, принципів, спрямованих на з'ясування ставлення до світу. Одним з найважливіших якостей, яким повинен володіти вчитель, є переконання. Педагог виховує в своїх учнях певні погляди, а це можливо лише в тому випадку, якщо знання, яке він доводить до дітей, співвіднесене з власним світоглядом. Таке знання набуває для людини суб'єктивний, особистісний сенс і переходить у внутрішню позицію особистості. Адже проста сума знань, що передається педагогом в навчальному процесі, не формує переконань в учнів. «Переконання, - за думкою В. Сластьоніна, - «починаються» там, де свідомість піднімається над фактами, коли людина в понятті бачить узагальнену дійсність, а за системою понять - світ у всьому його різноманітті. Інакше кажучи, знання стає переконанням лише в системі певного світогляду» [цит. по 6, с. 58].

У своєму дисертаційному дослідженні Є. Артамонова пише: «Розвиток духовної культури вчителя характеризується особистісною та діяльнісною сутністю. Особистісну сутність в структурі основ духовної культури вчителя складають три компоненти:

– духовні знання - як підстави, базис формування і розвитку духовної ку-

льтури в цілому; вони, виконуючи функцію духовної цінності, виступають як мета ефективної діяльності, як умова успішного вирішення особистісно-професійних проблем, і одночасно інструментом їх вирішення;

– духовні цінності - як регулюючий компонент, що свідчить про готовність і здатність вчителя використовувати систему знань на практиці як становлення на майбутню педагогічну діяльність в плані вибору її цілей і засобів;

– духовне вдосконалення - процесуально-результативний компонент, що вбудовує духовні цінності в ієрархічну систему ціннісних орієнтацій згідно особистісному змісту і спрямованості до високих ідеалів, що виявляються в позиції і стилі духовності педагога». [1, с. 367]

Педагогічна система концепції цілісного процесу розвитку духовної культури, що розроблена Є. Артамоновою, дозволяє розглядати релігійні підстави духовності. Адаже, як зазначає дослідник, - «знання релігії дозволяє знати свій народ, його духовні устремління, традиції, ставлення до світу. Тому знання основних цінностей релігії - найважливіша частина загальнокультурного розвитку кожної людини» [2, с. 32]. На нашу думку, звернення до теології як до галузі наукового знання дозволить педагогіці виробити методологічну базу при створенні концептуальних положень конфесійно орієнтованої вищої освіти. Названа специфіка полягає в тому, що в якості світоглядної концепції освітньої системи богослов'я постає у формі тих навчальних дисциплін, які складають змістовне ядро спеціальності «теологія».

Педагогічна робота відноситься до тих нечисленних видів діяльності, яка несе в собі місію. Яскравий приклад ставлення до професійної діяльності як місії показує Павло Флоренський: «Мені здається, що завдання нашого роду - не практичні, не адміністративні, а споглядальні, розумові, організаційні в області духовного життя, в галузі культури і освіти. Намагайтеся вдуматися в ці завдання нашого роду і, не ухиляючись від прямого слідування їм, по можливості твердо триматися властивої нам діяльності. Не шукайте влади, багатства, впливу ... Нам не властиво все це; в малій же частці воно саме прийде, - в міру потрібну. А інакше стане вам нудно і обтяжливо жити!» [8, с. 441].

Феномен педагогічної місії можна розглянути з позиції покликання чи служіння. У жодній культурі покликання так глибоко не осмислено і не прожито, як в християнській. Як заповіт найвищого морального ідеалу, до досягнення якого спрямована традиція християнського виховання, звучать слова апостола Павла: *«Наостанку, браття, що тільки правдиве, що тільки чесне, що тільки праведне, що тільки чисте, що тільки любе, що тільки гідне хвали, коли яка чеснота, коли яка похвала, думайте про це!»* (Флп 4:8)

Апостол Павло, як зазначає у своїй роботі В.Г. Безрогов, створивши першу, відносно систематизовану концепцію християнської педагогіки, метою педагогічної діяльності вважав зміну людей, придбання їх для Христа, спасіння [3, с. 23]. Педагогічними методами виконання даної мети були: проповідь, викривання, заборона, умовляння, осуд. Діяльність наставника визначається апостолом Павлом як служіння, оскільки він покликаний Богом і повинен постійно вчити. Але всі ці методи були б ніщо без любові до ближнього, яка *«доготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводить нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить!»* (1 Кор 13. 4–7).

Архімандрит Платон (Ігумнов) відзначає, що «питання аскетичного, морального і релігійного життя учнів не були залишені без уваги їх Божественним

Учителем, Який виховав апостолів в душі досконалої праведності і істинного благочестя, Який закликав їх до втілення в особистому житті аскетичних, моральних і релігійних чеснот» [9, с. 461-465]. Відзначимо, що спочатку в християнстві складається традиція духовного учнівства, яка потім переходить в спеціально створені християнські школи, головною метою яких було виховання віри.

На наш погляд, педагогічна місія – це найвища форма реалізації особистісного покликання в професійній діяльності. Справа педагога в процесі духовного виховання багато в чому схожа справі духовника, священнослужителя, це «не є звичайна професія, подібна з іншими, але вимагає особливого покликання і особливих дарів. Ці дари надано не кожному, але той, кому вони надані, не повинен зазіхати на це звання» [4, с. 419]. Необхідно зауважити, що покликанню не можна зобов'язати, але можна створити умови для його розвитку. У цьому випадку особливо важливі власне бажання і зусилля цією якістю володіти, а також сакральне молитовне прохання у Бога пізнання любові і володіння нею.

На думку філософа Л.О. Колбасової, «в сучасному розумінні професіоналізм трактується як комплексне явище, яке виражається в здатності людини не тільки до творчого виконання професійних обов'язків, а також у реалізації власних сутнісних сил у професійній діяльності, в гармонійному поєднанні високопрофесійних умінь і навичок з широким світоглядним підходом до аналізу та вирішення проблем» [5, с. 3].

Із вищесказаного можна зробити висновок, що світогляд фахівця є фактором його професіоналізму, що особливо важливо в процесі виховання духовно-моральних орієнтирів, в якому вчитель виступає зберігачем і ретранслятором духовних, моральних і культурних цінностей суспільства. Проблема аксіологічного вибору, що знаходиться в основі його світогляду, набуває особливої важливості, тому що виховання на традиціях і цінностях, які вихователь не поділяє, призводить до формування лицемірства і цинізму у дітей, а невідповідність змісту викладання і способу життя порушує один з найголовніших принципів педагогіки - виховання на позитивному прикладі.

Учитель покликаний бути прикладом для вихованця як у відносинах із зовнішнім світом (іншими людьми і соціумом в цілому), так і в ставленні до власного внутрішнього світу, змісту духовних і моральних цінностей. Як показує в своєму дослідженні Н. Кузьміна, якщо «внутрішні і зовнішні кордони рівні, то відносини між суб'єктами будуть будуватися на гармонії, любові і дружбі. Якщо зовнішні кордони вужче внутрішніх, виникає феномен дисидентства, феномен зниження творчої активності, що гальмує розвиток особистості» [цит. по 10, с.28-29].

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, особа вчителя, його світоглядний вибір є визначальними у вихованні учнівської молоді. Вихователь, який розділяє духовно-моральні цінності, про які говорить дітям, буде на їх основі своє життя, здатний домогтися більших результатів, адже *«добра людина із доброї скарбниці серця добре виносить, а лиха із лихого виносить лихе. Бо чим серце наповнене, те говорять уста його!»* (Лк 6:45).

Список використаних джерел

1. Артамонова Е. И. Философско-педагогические основы развития духовной культуры учителя [Текст] : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Артамонова Екатерина Иосифовна. – М., 2000 – 450 с.

2. Артамонова Е. И., Узиков Н.И. Духовная культура педагога [Текст] / Е.И. Артамонова, Н. И. Узиков // Педагогическое образование и наука. – 2005. – № 5. – С. 30–42.
3. Безрогов В. Г. Становление образовательных традиций христианской школы в I–V веках [Текст] : автореф. дис. на соискание научн. степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / В. Г. Безрогов. – М., 2004. – 42 с.
4. Ильин И. А. Я вглядываюсь в жизнь. Книга раздумий [Текст] / Ильин И.А. – М. : Эксмо, 2007 – 527 с. – (Великая отечественная литература).
5. Колбасова Л. О. Профессиональная компетентность (социально-философский анализ) [Текст] : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. философ. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия» / Л. О. Колбасова. – Чебоксары, 2009. – 20 с.
6. Склярлова Т. В. Высшее педагогическое образование: проблемы формирования профессионального мировоззрения [Текст] / Т. В. Склярлова // Вестник ПСТГУ IV: Педагогика. Психология. – 2006. – № 3. – С. 56–67.
7. Слостенин В. А. Формирование личности учителя в процессе его профессиональной подготовки [Текст] / Слостенин В. А. – М. : Просвещение, 1976 – 160 с.
8. Павел Флоренский, свящ. Детям моим. Воспоминание прошлых дней. Генеалогические исследования. Из соловецких писем. Завещание [Текст] / [предисл. и коммент. игумена Андроника (Трубачева)]. – М.: Московский рабочий, 1992. – 559 с., [1] с. : ил. – (Голоса времен).
9. Платон (Игумнов), архим. Воспитание христианское [Текст] : Православная энциклопедия. Т. 9. – М., Церков.-науч. центр «Православная энциклопедия», 2005, с. 461-465.
10. Розина О. В. Подготовка учителя к формированию личностных универсальных учебных действий у учащихся на основе православных традиций и ценностей [Текст] / О. В. Розина // Вестник ПСТГУ IV: Педагогика. Психология. – 2013. – № 4. – С. 26–39.

References

1. Artamonova E. I. Filosofsko-pedagogicheskie osnovi razvitiya duhovnoi kul'turi uchitelya : dis. ... d–ra ped. nauk : 13.00.01 / Artamonova Ekaterina Iosiforna. – М., 2000 – 450 s.
2. Artamonova E. I., Uzikov N.I. Duhovnaya kultura pedagoga / E. I. Artamonova, N. I. Uzikov // Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka. – 2005. – № 5. – S. 30–42.
3. Bezrogov V. G. Stanovlenie obrazovatel'nykh traditsii hristianskoi shkoli v I–V vekah : avtoref. dis. na soiskanie nauchn. stepeni d–ra ped. nauk : spec. 13.00.01 «Obschaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya» / V. G. Bezrogov. – М., 2004. – 42 s.
4. Ilin I. A. Ya vglyadivayus v jizn. Kniga razdumii / Ilin I. A. – М. : Eksmo, 2007 – 527 s. – (Velikaya otechestvennaya literature).
5. Kolbasova L. O. Professionalnaya kompetentnost (socialno-filosofskii analiz) : avtoref. dis. na soiskanie nauchn. stepeni kand. filosof. nauk : spec. 09.00.11 «Socialnaya filosofiya» / L. O. Kolbasova. – Cheboksari, 2009. – 20 s.
6. Sklyarova T. V. Visshee pedagogicheskoe obrazovanie: problemi formirovaniya professionalnogo mirovozzreniya / T. V. Sklyarova // Vestnik PSTGU IV. Pedagogika. Psihologiya. – 2006. – № 3. – S. 56–67.

7. Slastenin V. A. Formirovanie lichnosti uchitelya v processe ego professionalnoi podgotovki / Slastenin V. A. – M. : Prosveschenie, 1976 – 160 s.

8. Pavel Florenskii, svyasch. Detyam moim. Vospominanie proshlih dnei. Genealogicheskie issledovaniya. Iz soloveckikh pisem. Zaveschanie / [predisl. i komment. igumena Andronika (Trubacheva)]. – M. : Moskovskii rabochii, 1992. – 559 s., [1] s. : il. – (Golosa vremen).

9. Platon (Igumnov), arhim. Vospitanie hristianskoe : Pravoslavnaya enciklopediya. T. 9. – M. : Cerkov.– nauch. centr «Pravoslavnaya enciklopediya», 2005, s. 461–465.

10. Rozina O. V. Podgotovka uchitelya k formirovaniyu lichnostnih universalnih uchebnykh deistvii u uchastichsya na osnove pravoslavnykh tradicii i cennostei / O. V. Rozina // Vestnik PSTGU IV. Pedagogika. Psihologiya. – 2013. – № 4. – S. 26–39.

РЕЛИГИОЗНОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ В ПЛОСКОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОФЕССИОНАЛИЗМА

С. М. Борхович

Аннотация. В статье рассмотрено религиозное мировоззрение современного учителя духовно-нравственных дисциплин в плоскости педагогического профессионализма; отмечено, что в процессе воспитания духовно-нравственных ориентиров, в котором учитель выступает хранителем и ретранслятором духовных, нравственных и культурных ценностей общества, увеличивается значение жизненных позиций педагога. Религиозные основания духовности человека в отношении окружающего мира, смысла жизни, самого бытия человека в мире, принятие и следование определенным критериям добра и зла предполагает признание существования Бога как Личности и позволяет учителю давать ученикам не просто сумму духовно-нравственных знаний, а путем интериоризации формировать их убеждения.

Ключевые слова: мировоззрение, ценности, духовно-нравственные дисциплины, профессионализм.

MODERN TEACHER'S RELIGIOUS OUTLOOK IN THE PLANE OF PEDAGOGICAL PROFESSIONALISM

S. M. Borkchovich

Abstract. The outlook of modern spiritual and moral subjects teacher was considered in the article in the plane of pedagogical professionalism; it was observed, that the teacher's life position is growing in importance during the process of the education of spiritual and moral principles with a teacher as a keeper and a distributor of spiritual, moral and cultural social values. The author emphasized such factors as religious basics of human spirituality regarding to the world around, to the sense of life, to human existence in the world per se, to acceptance and following eligible criteria of good and evil, (all implying the admission of the existence of God), as the ones that enable a teacher to form students believes by internalization technique, but not only to spread some spiritual and moral knowledge among them.

Key words: outlook, values, spiritual and moral subjects, professionalism.